

Els referèndums a Riudoms i la democràcia local

Eugeni Perea Simón

Convé encetar aquest article recordant la definició de referèndum que donen els diccionaris d'història, per tal de saber què són i què signifiquen per a la societat que els promou o celebra: "Consulta electoral en què els ciutadans es pronuncien sobre aspectes fonamentals de la vida política". Pel que fa al terme política, no farà cap nosa de recordar-ne, igualment, la definició: "Conjunt de teories sobre el govern de la societat i d'activitats pràctiques relacionades amb la gestió dels afers públics".

Qui decideix el dret?

Ara bé, qui té la capacitat i dret de convocar referèndums? La Constitució espanyola de 1978 diu, en l'article 92: "1. Les decisions polítiques de transcendència especial podran ser sotmeses al referèndum consultiu de tots els ciutadans. 2. El referèndum serà convocat pel Rei a proposta del President del Govern, autoritzada prèviament pel Congrés dels Diputats. 3. Una llei orgànica regularà les condicions i el procediment de les diverses modalitats de referèndum previs-

tes per la present Constitució". Per la seva banda, l'Estatut de Catalunya de l'any 2006 diu, en l'article 29, que "Els ciutadans de Catalunya tenen dret a promoure la convocatòria de consultes populars per la Generalitat i els ajuntaments, en matèria de les competències respectives, en la forma i amb les condicions que les lleis estableixen". Actualment, la Generalitat de Catalunya, treballa en un avantprojecte de llei de consultes populars per via de referèndum (Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya, 453, 27-4-2009).

Aquest és el marc legislatiu actual, força restringit pel que fa a les consultes populars, limitades –a la pràctica– als grans temes d'abast estatal; però històricament no sempre ha estat així, com veiem en el marc jurídic espanyol de la II República i l'exemple de la realitat de casos com el de Riudoms. Hi havia una empara jurídica respecte a consultes de caràcter local, configurada per la Llei Municipal de la Generalitat de Catalunya de l'any 1934, que en l'article 148, deia que "Per acord de la majoria absoluta de l'Ajuntament o de la Comissió de Govern, podrà és-

ser sotmesa a consulta del poble qualsevol qüestió relativa al Municipi abans d'adoptar acord sobre la dita qüestió. Feta la consulta, caldrà atènyer-se al seu resultat." Aquesta fou la base sobre la qual es promogueren els referèndums locals de l'època republicana.

Riudoms decidí

Gràcies a un bàndol publicat per l'Ajuntament, imprès amb el títol "Veïns de Riudoms" (3 f., 20 x 29 cm), datat el juny de 1936, sabem que al poble se'n van celebrar dos, de referèndums, un l'any 1935 i un altre el 1936, relacionats ambdós amb el tema de la municipalització del servei d'electricitat de la vila i de la seva gestió econòmica.

Per a informar la població sobre aquesta qüestió, l'Ajuntament edità l'esmentat bàndol, amb text explicatiu i justificatiu dels seus propòsits i el *Reglament de l'explotació del servei d'electricitat municipalitzat*, datat el 23 de setembre de 1935.

La Fàbrica de l'Electra –segons copiem de l'*Onomàstica de Riudoms*– "va ser la primera indústria

Riudoms: informe sobre (1931-2006)

Veïns de Riudoms

Con el mes d'Agost prop passat i abans de prendre l'acord definitiu de la municipalització del servei d'Electricitat d'aquesta vila, l'Ajuntament va voler conèixer l'estat de l'opinió dels veïns de la mateixa i va convocar un plebiscit qual resultat no cal posar de manifest puix està en la memòria de tothom.

Tenint en compte que dit resultat no donava lloc a dubtes de cap mena, i a que l'article 148 de la Llei Municipal diu tan clarament que un assumpte pel qual es convoqui un referèndum o plebiscit és obligació d'atendre's al seu resultat, es va prendre l'acord definitiu i com a conseqüència es varen adquirir compromisos d'importància, construir un edifici destinat a Central Elèctrica i a la compra de maquinària previ un Concurs entre les cases constructores.

Pel compliment d'aquests compromisos es va concertar, (tal com estava previst en la Memòria aprovada per l'Ajuntament) amb el Banc de Crèdit Local d'Espanya, entitat creada quasi amb l'exclusiu objecte de facilitar als Ajuntaments i Diputacions els mitjans econòmics necessaris per la seva expansió i empreses que la Llei els autoritza, un emprèstit de 100,000 pessetes amortitzables als trenta anys mitjançant un cànon anual de pessetes 7578'52 en concepte d'interessos i amortització, quantitat que serà satisfeta amb els recursos naturals del pressupost ordinari sense que per aquest concepte, es pugui fer cap repart extraordinari, puix això està privat per la Llei Municipal en el seu article 298, paràgraf tercer.

Com sigui que ha corregut amb molta insistència el rumor equivocat, de que la garantia d'aquest emprèstit la constitueixen les finques dels particulars, hem de posar de manifest la falsedat d'aquesta versió, tota vegada que el contracte aprovat per l'Ajuntament que es troba de manifest a la taula d'anuncis, i que va ésser publicat al Butlletí Oficial de la Generalitat el dia 20 del proppassat Maig, explica ben clarament en les seves clàusules 4.ª i 8.ª la forma d'ésser amortitzat, i garanties del mateix, i si algun veï no ho entén prou bé, estem disposats a donar tota mena d'explicacions a l'objecte d'aclarir aquest punt i tots els demés que puguin quedar foscos; i com a conclusió direm que: **Neguem en absolut que la propietat privada respongui del compliment de les obligacions que es deriven d'aquest Contracte.**

Pel que es refereix als beneficis que dita municipalització pot portar, assegurem una vegada més que després d'una rebaixa molt considerable en el preu del fluid, la població té consum més que suficient per amortitzar la totalitat del valor de les instal·lacions en un plaç molt breu.

Tenint en compte que s'ha presentat una petició de referèndum o votació que convalidi aquest acord, amb les firmes senyalades en l'article 150 de la Llei Municipal, s'ha convocat dita votació pel proper diumenge dia 28. Una vegada més ens veiem obligats a demanar als veïns d'aquesta vila el seu concurs per l'últim tràmit d'aquesta obra, que estem segurs ha d'ésser el començament d'una època de regeneració econòmica de la mateixa, i no dubtem que tots els que varen venir a depositar el

vot afirmativament al primer plebiscit, tornaran en aquesta ocasió i no voldran cometre la lleugeresa d'autoritzar a l'Ajuntament per municipalitzar un servei i després negar-li els mitjans econòmics necessaris per a posar-lo en pràctica.

En aquest referèndum **TENEN DRET A VOTAR TOTES LES PERSONES**, homes i dones quin nom estigui inscrit en les Llistes Electorals.

Els llocs de votació seran els mateixos Col·legis electorals de les demés eleccions generals.

La votació es farà mitjançant paperetes que digui ben clar

SI   O   NO

Com a complement a aquesta Al·locució publiquem a seguit el Reglament pel qual ha de regir-se l'administració d'aquest servei, i que fou aprovat per l'Ajuntament perquè el veïns puguin donar-se'n bon compte que s'han pres totes les mesures que estan a l'abast dels homes, a l'objecte de garantir una administració honrada.

REGLAMENT per mitjà del qual ha de regir-se l'Explotació del Servei d'Electricitat Municipalitzat d'aquesta Vila

- Article 1.ª L'explotació del Servei d'Electricitat d'aquesta Vila es farà per Administració Autònoma, a tal efecte es nomenarà per l'Ajuntament una Comissió Administrativa del Servei i composta d'un Director-Gerent i un Tresorer i quatre Vocals, un dels quals farà de Secretari de la Junta, d'acord amb l'art. 190 de la Llei Municipal.
- Art. 2.ª La Comissió es reunirà almenys una vegada cada mes, i totes les que a criteri de la Direcció siguin necessàries, en les quals es prendrà nota dels acords i es faran constar al llibre d'actes.
- Art. 3.ª En cada reunió mesal, el Tresorer donarà compte del moviment de Caixa en el mes anterior, detallant totes les partides i despeses aprovades per la Comissió, es posaran de manifest durant vuit dies en el tauló d'anuncis de l'Ajuntament.
- Art. 4.ª Qualsevol veï o comissió de veïns per si sols o acompanyats de comptable, podran demanar durant dues hores al dia els llibres de comptabilitat i ésser revisats, sense que puguin sortir de les oficines.
- Art. 5.ª El Tresorer no podrà fer cap ingrés ni pagar cap factura sense el corresponent vist i plau del Director-Gerent i el conforme del Secretari, a tal efecte, la comptabilitat es portarà pel mateix procediment que l'Ajuntament, és a dir, els ingressos mitjançant Cargaremes i Cartes de pagament i els pagaments mitjançant lliuraments.
- Art. 6.ª Pel càrrec de Director-Gerent l'Ajuntament nomenarà una persona natural de la població i de reconeguda serietat i solvència moral, que no tingui antecedents penals i exigint ademés una fiança personal constituïda per tercera persona i de solvència reconeguda a criteri de l'Ajuntament i per la quantitat de deu mil pessetes, fiança que podrà ésser ampliada en el moment que l'Ajuntament ho cregui convenient fins la màxima de 25.000 pessetes.
- Art. 7.ª Pel càrrec de Tresorer també serà necessari constituir fiança amb la mateixa forma que el Gerent.
- Art. 8.ª El Recaptador liquidarà diàriament el producte de la cobrança i també s'exigirà fiança personal per tercera persona per valor de 5.000 pessetes.
- Art. 9.ª Les fiances constituïdes pel Gerent, Tresorer i Recaptador, respondran de la seva gestió administrativa sens perjudici de l'acció dels Tribunals de Justícia per la responsabilitat on què hegin pogut incórrer.
- Art. 10. Serà de la incumbència de l'Ajuntament, l'aportació i ampliació del Capital necessari, l'aprovació de les tarifes de la venda del fluid produït, l'aprovació d'acord amb la legislació social de les condicions generals de treball, fixació de sous i regles per l'assegurança dels obrers.
- Art. 11. El nomenament i separació del personal auxiliar i obrer serà a càrrec de la Comissió Administrativa.
- Art. 12. Els contractes que l'Empresa faci amb els seus abonats seran redactats per la Comissió i aprovats per l'Ajuntament. Els demés contractes d'adquisició de primeres matèries i maquinària, aniran a càrrec de la Comissió, donant preferència sempre i on igualtat de condicions a la indústria Nacional.

“Sabem que al poble se’n van celebrar dos, de referèndums, un l’any 1935 i un altre el 1936, relacionats ambdós amb el tema de la municipalització del servei d’electricitat de la vila i de la seva gestió econòmica.”

local d’electricitat que inicià la substitució de la il·luminació pública de petroli per gas acetilè, al principi del segle XX –el 1866 ja havia estat substituïda la il·luminació d’oli per la de petroli. Instal·lada al costat de ponent de la plaça de l’Arbre, davant de la Bàscula, al corraló de la Serra i, actualment, carrer de Joan Bergós. Inicialment, en el nucli urbà s’instal·laren seixanta-set punts de llum de tretze bugies cada un, més sis a l’Ajuntament i tres a l’escorxador, i tenien un ús regulat d’acord amb la claror del temps i amb les festivitats locals. La il·luminació fou inaugurada l’any 1903 i la fàbrica vuit anys més tard. A partir de 1912 s’encetarà el procés d’il·luminació elèctrica de la vila”. Amb el triomf de la II República espanyola, l’empresa elèctrica es veuria afectada per tot un seguit de processos administratius que expliquen i justifiquen el ja citat bàndol municipal

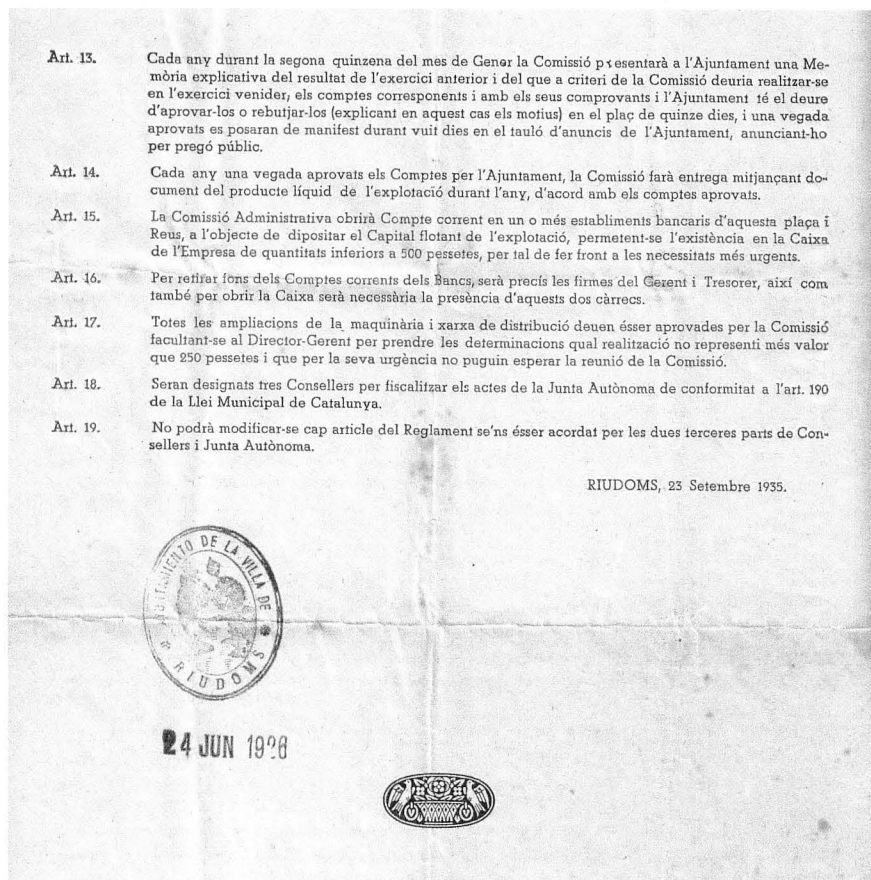
i la necessitat d’aprovar-los mitjançant referèndum dels riudomencs.

En aquests plebiscits tenien dret de vot totes les persones –hòmens i dones– inscrites a les llistes electorals del municipi i les meses serien les mateixes que a les eleccions generals. Aleshores hi havia dos districtes electorals a Riudoms: un que incloïa la mesa de l’Escola Pública de nois, emplaçada als baixos de la casa de la vila, i la del carrer de Galan i Garcia, 58 (l’actual avinguda de Pau Casals); el segon districte agrupava la mesa de la plaça de Francesc Macià, 10 (actual plaça Petita) i la del carrer de Sant Joan, s/n. La votació del referèndum es faria mitjançant paperetes on diria, ben clarament, SÍ o NO.

El primer d’aquests referèndums es va celebrar el mes d’agost –suposem que de l’any 1935–, amb l’objecte de conèixer l’opinió dels veïns respecte a la municipalització del servei d’electricitat de la vila. El resultat va ser àmpliament favorable a la municipalització.

Amb aquest suport popular, l’ajuntament “va prendre l’acord definitiu i com a conseqüència es varen adquirir compromisos d’importància: construir un edifici destinat a Central Elèctrica i a la compra de maquinària, amb un concurs previ entre les cases constructores”. L’emprèstit per a l’obra va ser de 100.000 pessetes amortitzables a trenta anys mitjançant un cànon anual de 7.578,52 pessetes en concepte d’interessos i amortització. Les clàusules del contracte van ser publicades, íntegrament, en el *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* (núm. 141, ps. 1415-8) del dimecres 20 de maig de 1936, segons el trasllat d’acords de la sessió extraordinària celebrada el 16 d’abril de 1936, feta pel secretari de l’administració local, Teodor Domingo Subías i signada pel batlle, Jaume

Ban informatiu per a la celebració del referèndum de l’any 1935.
Font: arxiu CERAP.

Domènec Baiges, en data de 16 de maig de 1936. El ple de l'Ajuntament que aprovà la resolució de municipalitzar el servei elèctric estava format pels regidors següents: Enric Salomó Vidal, Josep Cros Rovira, Josep Pallarès Simeon, Jaume Anguera Tió, Joan Torres Fontboté, Josep Cabré Vidal i Ramon Llauredó Fargas, presidits per batlle. Per ratificar aquests acords municipals hom va sol·licitar un segon referèndum, convocat pel diumenge 28 de juny de 1936.

Totes aquestes informacions ens donen idea de la transparència i la voluntat participativa del govern català de la II República i de la seva pràctica en l'àmbit municipal, tal com es veu en el cas de Riudoms. Es tracta d'un model polític que actualment trobaria correspondència en alguns sistemes democràtics avançats, com el suís, on s'acostuma a consultar la població per infinitat de temes, majors o menors, que comencen a les comunitats de veïns i s'amplien a àmbits que van del carrer al barri, fins a arribar a tenir caràcter estatal, convocats aleshores pel govern.

Els referèndums i els seus índex de participació

A l'època contemporània Riudoms haurà participat, si més no, en 10 plebiscits locals, nacionals i estatals de caire dictatorial o democràtic,

segons el règim polític de cada període: durant la Segona República, l'any 1931, referèndum sobre la proposta d'Estatut de Núria (a Catalunya, 75 % de participació, 99 % dels vots afirmatius; a Riudoms votaren 1.033 perso-

“A l'època contemporània Riudoms haurà participat, si més no, en 10 plebiscits locals, nacionals i estatals de caire dictatorial o democràtic, segons el règim polític de cada període.”

nes, amb el 100 % de vots pel sí); els dos referèndums locals de 1935 i 1936, ja esmentats; durant el franquisme, el 1947 per ratificar la Llei de successió de l'Estat i el 1966 per aprovar la Llei orgànica de l'Estat. En la transició, el 1976, es va celebrar un plebiscit amb motiu de la Llei per a la Reforma Política (a Catalunya, 73 % de participació, 93 % de vots favorables; a Riudoms,

82 % de participació, 96 % de vots favorables); posteriorment, fou sotmesa a consulta la Constitució espanyola de 1978 (a Catalunya, 68 % de participació, 90 % dels vots pel sí; a Riudoms, 64,73 % de participació, 89 % de vots afirmatius) i, posteriorment, el 1979, per la ratificació del nou Estatut de Catalunya (59 % de participació, 88 % de vots favorables; a Riudoms, 57,67 % de participació, 89,38 % de vots afirmatius). Finalment la consulta per decidir la continuïtat de l'Estat espanyol a l'OTAN, pel març de 1986 (63 % de participació, 50 % dels vots pel no i 43 % pel sí; a Riudoms, 49,53 % de participació; 50,30 % de vots pel no i 40,84 % pel sí) i per aprovar l'Estatut de Catalunya de 2006 (49 % de participació electoral, amb un 74 % dels vots afirmatius i un 21 % de negatius; a Riudoms, 51,69 % de participació electoral; 73,11 % de vots afirmatius i un 20,71 % de negatius). »

Ja a la venda!

Quadern de Divulgació Cultural número 26.

A la venda a Ca la Borrassa, Estanc del carrer Nou, Llibreria El Follet i Llibreria La Cometa.

